

УДК 373.016:784.1

Pan'kiv L.I.

Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

**PEDAGOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION PUPILS' ARTISTIC
ORIENTATIONS FOR SCHOOL EDUCATION SYSTEM**

Паньків Л.І.

к.пед.н., доцент

НПУ імені М.П.Драгоманова (Україна, м. Київ)

**ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦЬКИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ У
СИСТЕМІ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

The features of pupils' artistic education are considered, pedagogical principles of pupils' artistic orientations formation in the conditions of studying activity are presented.

Key words: *artistic education, artistic orientations, pedagogical principles, pupils.*

Розглянуто особливості мистецької освіти школярів, визначено педагогічні принципи формування мистецьких орієнтацій учнів в умовах загальноосвітньої школи.

Ключові слова: мистецька освіта, мистецькі орієнтації, педагогічні принципи, школярі.

Стратегічним завданням освіти XXI століття є формування висококультурної духовної особистості, здатної до саморозвитку і самоактуалізації, до гуманістичного сприймання навколишнього світу. У зв'язку з цим, у навчальному процесі загальноосвітніх шкіл виключного значення набувають мистецькі дисципліни: музика, образотворче мистецтво, художня культура. Адже мистецтво є ініціацією у вимір універсальних духовних цінностей.

Як складна специфічна форма пізнання світу, мистецтво створює, зберігає, акумулює і транслює світові, загальнолюдські цінності у художніх образах і через них впливає на свідомість людини. Унікальність впливу мистецтва на формування духовного світу людини неодноразово підкреслювали філософи, педагоги, соціологи, психологи, мистецтвознавці минулого і сучасності (Г.Гегель, І.Кант, Г.Сковорода, В.Суханцева, П.Рікер, Б.Асаф'єв, І.Зязюн, О.Капічіна, В.Медушевський, Є.Назайкінський, О.Рудницька, Г.Падалка та ін.).

Світ мистецтва великий і різноманітний. Музика і хореографія, поезія і література, живопис і графіка, архітектура і скульптура та інші його різновиди сформувалися окремими галузями з притаманними лише їм характерними рисами художніх образів та засобами відображення дійсності: слово, звук, рух і пластика, колір та світлотіні тощо. Та головне, кожен вид мистецтва відкриває безмежний світ духовних цінностей Добра, Краси, Істини. Тож, залучення молоді до спілкування з мистецтвом є важливим засобом їх особистісного розвитку. Цю точку зору підтримує у своїх наукових розвідках і Л.В.Петько [3; 4; 5; 6].

Мистецьке навчання надає унікальну можливість учневі «прожити» художній образ, відчути його, співпереживати йому, що сприяє духовному збагаченню, стремлінню до естетичного ідеалу, формуванню світогляду, власної життєвої позиції. Однак, повноцінне сприймання мистецтва залежить від потреби учня до спілкування з художніми образами, що в свою чергу загострює питання вибіркового ставлення особистості до художньо-естетичних цінностей, індивідуального оцінювання художніх образів. Це зумовлює важливість формування у школярів ціннісних установок у спілкуванні з мистецтвом, які тісно пов'язані з його різновидами, певними напрямками (жанровими, стильовими тощо). Ціннісні установки забезпечуються мистецькими орієнтаціями особистості як усвідомленим вибіркоким ставленням до художніх образів, їх переживанням та оцінюванням, що актуалізує художні потреби, інтереси, ідеали, уподобання.

Орієнтації зумовлюють надзвичайно важливі функції діяльності людини – вибору, спрямованості, вміння розібратися в оточуючих обставинах та визначити їх значення для себе, що детермінуються поінформованістю, інтересом, досвідом. Тож, мистецькі орієнтації забезпечують вибірковість ставлення до того чи іншого різновиду, жанру мистецтва, художньої діяльності, зумовлені художньо-естетичними потребами особистості, залежать від обсягу засвоєння художньо-естетичних знань, сформованості почуттєвої сфери, досвіду спілкування з художніми образами мистецтва.

Мистецькі орієнтації становлять з одного боку взаємозв'язок елементів психологічної спрямованості особистості (інтересів, смаків, потреб, уподобань, установок), а з іншого виступають як відбиття певного художнього досвіду, поінформованості в царині мистецтва, ціннісно-орієнтаційної діяльності, котра обумовлена рівнем розвитку естетичних відношень і переваг особистості в сфері мистецтва. Мистецькі орієнтації створюють змістовну сторону спрямованості особистості до вивчення різноманіття мистецтва, і виражають внутрішню характеристику особистісного ставлення до художніх образів.

Основою формування мистецьких орієнтацій школяра є розробка принципів, як головних засад даного педагогічного процесу.

Зазначимо, що педагогічні принципи (від лат. *principium* – основа, начало) належать до фундаментальних категорій педагогіки, означають основні вимоги, вихідні положення, а

отже – визначають першооснову навчання і виховання та спрямування навчально-виховного процесу загалом.

Педагогічні принципи, за визначенням С.Гончаренка, є «системою вимог», що охоплює всі сторони навчально-виховного процесу й відображає результати узагальнення досвіду навчально-виховної практики [1, с. 270]. Саме педагогічні принципи забезпечують обґрунтування завдань та змісту педагогічної роботи, специфіку організації та перебігу педагогічного процесу, методичні напрямки їх забезпечення.

Витоками становлення педагогічних принципів як певних освітніх настанов є багатовікова практика навчання і виховання, історичний досвід і знахідки відомих педагогів, в яких виділялися і поступово узагальнювалися окремі положення.

У сучасній мистецькій педагогіці визнано, що тільки індивідуальність власних міркувань, суджень, вражень і переживань стає запорукою глибинного розуміння мистецтва. «Відсутність індивідуальних підходів, – застерігає Г.Падалка, – призводить до бездумного споживання, уніфікованого творення мистецьких зразків за певними штампами, антихудожніми кліше» [2, с. 152]. Тож, формування мистецьких орієнтацій передбачає, передусім розвиток індивідуального сприйняття художніх образів мистецтва як предметів художньої культури, суб'єктивності емоційного переживання образів, співвіднесення із власним внутрішнім світом.

У процесі осмислення педагогічних засад формування мистецьких орієнтацій школярів окреслюємо такі принципи: 1) *культуроологічної спрямованості навчання*, 2) *індивідуалізації*, 3) *діалогічної взаємодії*, 4) *інтеграції художніх знань у процесі осмислення мистецтва як феномена культури*.

Принцип *культуроологічної спрямованості* визначено як провідний, що орієнтує на усвідомлення значущості художньої культури у навколишньому житті, формування культури особистості, її духовного світу в процесі пізнання мистецтва, його культууроологічних підвалин. Даний принцип передбачає вивчення мистецтва з орієнтацією на формування системи цінностей особистості, врахування об'єктивного зв'язку людини з культурою, як системою цінностей. Це перш за все гуманістична позиція, що визнає людину суб'єктом культури, її головною діючою особою, а отже передбачає формування системи цінностей особистості на основі засвоєння, усвідомлення і відтворення своїх культурних потреб, інтересів і здібностей у вивченні мистецьких творів та художній діяльності.

Принцип індивідуалізації передбачає визнання неповторності кожної особистості, збереження її індивідуальних емоційно-оцінних реакцій у сприйнятті мистецьких творів. Принцип орієнтує на визнання унікальності кожного школяра, врахування художніх інтересів та запитів. Даний принцип передбачає створення у навчанні відповідних умов для природного процесу саморозвитку і активізації творчої діяльності особистості.

Принцип діалогічної взаємодії визначає партнерські (діалогічні) стосунки вчителя і учнів у навчальному процесі, а також внутрішній діалог реципієнта з образами мистецтва. Діалог у такій ситуації стає провідним принципом мистецького навчання, і завдання вчителя надати учневі можливість бути включеним у діалогічне спілкування з образами мистецтва.

Принцип інтеграції художніх знань орієнтує на осмислення цілісності художньо-мистецьких явищ. Передбачає формування художнього світогляду, цілісної художньої картини світу у процесі мистецького навчання. Передбачає широке ознайомлення з художніми напрямками, естетичними ідеалами художніх шкіл певних історичних епох, розуміння культурних традицій та національної основ розвитку мистецтва. Передбачає цілісне поєднання знань з історії, літератури, мистецтва.

Таким чином, означені педагогічні принципи (*культуроологічної спрямованості навчання; індивідуалізації; діалогічної взаємодії; інтеграції художніх знань у процесі осмислення мистецтва як феномена культури*) орієнтують на формування таких підсистем мистецьких орієнтацій школярів:

- *когнітивної* (пізнання та усвідомлення інформації щодо різновидів мистецтва, художніх та естетичних цінностей, стильових напрямків, жанрових ознак, виражальних засобів художніх образів та ін.);
- *емоційної* (емоційно-оцінні реакції, смакові переваги у галузі мистецтва, вибірковість власного ставлення до художніх образів, здатність до вибору);
- *діяльній* (схильність до того або іншого виду художньої діяльності, спрямованість на самореалізацію у художній творчості).

Формування мистецьких орієнтацій школярів є актуальною проблемою сьогодення, підпорядковується смислоутворюючій функції мистецької освіти – духовного збагачення, гармонізації внутрішнього життя, заглиблення до таємниць духовної творчості, до усвідомлення сенсу буття.

У контексті окресленої проблеми потребують ґрунтовного дослідження педагогічні технології формування мистецьких орієнтацій учнівської молоді.

Література:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник /С.У. Гончаренко. - К. : «Либідь», 1997. – 374 с.
2. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М.Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
3. Петько Л.В. Виховний і професійний аспекти музично-педагогічної спрямованості навчання іноземної мови студентів ВНЗ у системі музично-педагогічної освіти / Л.В.Петько // Музика та освіта : науково- метод.журнал / засн. МОН України, НАПН України, Київська дитяча академія мистецтв ; гол.ред. Л.М. Масол. – Київ : Педагогічна думка, 2013. – № 3. – С. 14–18. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7872>
4. Петько Л.В. Особистість. Соціум. Навчальне Середовище / Л.В. Петько // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди». Педагогіка. Психологія. Філософія : збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – Вип. 35. – С. 101–109. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7918>
5. Петько Л.В. Активізація творчого розвитку особистості учнів як фактор педагогічної майстерності вчителя іноземної мови / Л.В.Петько // Директор школи, ліцею, гімназії: всеукр. наук.-практ. журнал / засн. МОНмолодьспорту України, НАПН України, НПУ імені М.П.Драгоманова ; голов. ред. О.І. Виговська. – 2010. – № 2. – С. 99–103. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7840>
6. Петько Л.В. Шляхи формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів мистецьких спеціальностей ВНЗ у процесі фахової підготовки / Л.В.Петько // Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол.ред) та ін.]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Випуск 6. – Частина 3. – Ч. 3. – С. 57–62. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7445>
7. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. пос. / О.П.Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.